

Вони божевільні?

Рене Кревель

«У День всіх святих у нашому Сентонжі зазвичай стоїть чудова погода — тепла, сонячна.

Тоді увесь цвинтар нагадує величезну клумбу з хризантемами розмаїтих форм і яскравих кольорів. Іду від могили до могили і, милуюся величезними білими, жовтогарячими чи золотистим кулями; їх так багато, і вони так щільно притулилися одна до одної, що здаються мені штучними!

Гладжу потайки кілька квіток, упевнюючись, що вони живі.

Є тут і кущові хризантеми з маленькими жовтими, червоними або фіолетовими квіточками, від чого горщики, у які вони посаджені, схожі більше на святкові букети.

Купила на базарі два таких скромних букетики, і кладу їх праворуч і ліворуч від нашого склепу. Потім на мить завмираю, щоб відвідувачі цвинтаря подумали, що я молюся.

Коли повернулася наступного дня, побачила їх перекинутими поривом вітру. Знову ставлю їх прямо і підпираю камінцями, «позиченими» на сусідній могилі, нібито занедбаній. Квіти заберу днів через десять — не люблю, щоб живі рослини засихали чи замерзали на могилі, тоді й покладу камінці на місце. Хто краде на цвинтарі? Хіба що незабобонні люди...

А я забобонна!»

У своїй кімнаті сидить за невеликим письмовим столом із червоного дерева молода брюнетка. На мить підводить голову і зупиняє перо. Чорний зошит під молескіноювою палітуркою, у якому вона щось занотовує, схожий на бухгалтерську книгу. Маріанна вибрала цей зошит з-поміж багатьох інших із блискучими, барвистими, привабливими палітурками, які пропонують у відділі канцелярських товарів Будинку преси письменникам і школярам, саме через його строгий вигляд.

На першій сторінці написала чорним чорнилом капсульною ручкою назву зошита: «*Без коханого*».

Написаний у ньому дрібним, чітким почерком текст починається на третій сторінці і продовжується без жодного закреслення чи виправлення.

Маріанна перечитує щойно написане, нічого не змінює, після чого знову пише:

«Якщо я прийшла сюди двічі поспіль у поминальний день, і якщо збираюся приходити знову, то лише тому, що сподіваюсь завоювати у такий спосіб прихильність тих, хто нещодавно опинився в іншому світі: моїх батьків і моєї старенької хресної матері... Я їх дуже любила! За життя не зуміла їм цього сказати, але тепер вони повинні знати це краще, ніж раніше; вони, безперечно, намагатимуться якось віддячитись мені, вони це зможуть, якщо захочуть...

Зокрема, вони могли б посприяти, щоб я зустрілася з Мішелем. І побачила його хоча б здалеку. Чому б ні? У цьому немає нічого поганого...

Зрештою, маю право приїжджати до Сентонжа у день Всіх Святих, це навіть мій обов'язок. Мішель також, адже частина його сім'ї, у тому числі його мертвонароджена донечка, поховані тут. Мабуть, він теж прийде на цвинтар — о котрій годині? — у супроводі дружини, дітей, може, сестер, тобто усіх тих, кого я називаю його «домочадцями», — його найближчої охорони, яка йому так потрібна... Проти мене?

Востаннє я зустріла його — він був разом із друзями, а я сама, — випадково; він чомусь увесь час витріщався на носки своїх черевик. Якби я була його дружиною, то ця дивна звичка дивитися на ноги у зазвичай сміливого чоловіка мене насторожила б. Та його жінка, мабуть, настільки впевнена в собі, що їй гадки не має, що її чоловік може мати іншу жінку, тобто мене. Чи здогадується вона тим паче, що у нас був не короткий роман, а ми були тривалий час пройняті пристрастю? Великим коханням?

Тепер усе це позаду. Ми з ним розійшлися.

Відтоді Мішель ні разу мені не телефонував; я йому також.

Усе ж у цей поминальний день відчуваю попри все, що ніщо ніколи повністю не вмирає. А те, що було дуже сильним — таким сильним, немов кохання, — неможливо стерти з пам'яті, навіть якщо дуже бажаєш.

Доказом цього є стовпище, безперервна вервечка людей зі стількома квітами у горщиках, що доводиться ходити по них по кілька разів від могил до машин.

Горщики з квітами всюди: на могильних плитах, на етажерках для квітів, спереду і з боків склепів, навіть стоять на алеях. Усе кладовище вкрите яскравим хвилястим килимом.

Найбільше мене вражає у цей поминальний день пишнота життя. Море квітів, безперервний рух людей, одні з яких плачуть, а інші байдужі, одні обіймаються (закохані), інші граються (діти).

Хіба ж це не свідчення того, що ніщо не вмирає, доки живуть люди, які думають про тих, кого втратили, іноді згадуючи про них, подумки закликаючи на допомогу?

Чи Мішель все ще думає про мене? Ми пообіцяли одне одному, що більше не шукатимемо можливості побачитись. Проте не обіцяли забути одне одного.

«Між нами все закінчено», — сказав він мені.

«Я погоджуюсь з тобою, — відповіла я йому. — Нам треба знову стати вільними. Ти житимеш сімейним життям, а я маю визначитись зі своїм».

І все ж, сподіваюсь, що ти мене не забудеш?

Ніколи... Аж до самої смерті.

Ми завжди думали про те саме одночасно.

Ще один доказ: ми погодилися припинити наші стосунки. Але не кохання... Бо наше кохання залежало не від нас, воно залежало від самого себе.

Може, через упевненість, що наша любов живе своїм життям, нині сподіваюсь побачити Мішеля на цвинтарі?

Чи варто вважати це сподівання порушенням обіцянки більше не бачитися з ним?

Так багато людей благають зараз своїх померлих, — бачу це по їхніх губах, що ворушаться; знаю, що саме кажуть: «Не залишай мене самого, мені нестерпно важко без тебе жити. Повернись, будь ласка, я чекаю на тебе. Повернись, повернись...».

Мішелю, сьогодні поминальний день, повернись»

У Парижі, як і в усіх тих містах, що стали славетними завдяки історичному минулому, кожен мешканець вважає, що його життя минає, наче на театральній сцені... Паперть собору Нотр-Дам, набережні острова Сен-Луї, площа Воґезів, площі Пале-Рояль і Лувру, Єлисейські поля... Усе відбувається ніби уві сні, все набуває нереальності якоїсь ролі.

Згадуючи свою першу зустріч із Мішелем, Маріанна попервах відновлює в пам'яті місце, де вона відбулася: великі ворота будівлі Університету Париж-Сакле, де щойно закінчилася наукова конференція.

— Ну, то що, може, вип'ємо кави? — несподівано запропонував він, коли натовп загрожував роз'єднати їх.

Маріанна зайшлася сміхом від такого нахабного запрошення, адже дотепер між нею і цим чоловіком навіть мови не було про каву, зрештою, вони ще й словечка не встигли промовити!

Вона сиділа перед ним у конференц-залі, і побачила його лише, коли піднялася, щоб піти. Він був вищий за неї, хоча й не набагато. Пасмо каштанового волосся спадало йому на лоба, надаючи молодшого вигляду, хоча йому було вже під

сорок. Чоловік упивався в її очі пильним поглядом, немов намагався прочитати її думки.

Коли жінка відчуває на своєму тілі чи обличчі погляд чоловіка, то одразу думає, що у неї щось не так: «Мабуть, ніс блищить! Біля коріння мого фарбованого волосся видно його природний колір! Може, моя бузкова блузка занадто кидається в вічі?»

Щоб приховати те, що могло шокувати цього невідомого чоловіка, Маріанна посміхається.

«Відчуття, що ти погодишся піти зі мною, з'явилося в мене після того, як ти мені посміхнулася своєю світлою, навіть якоюсь дитячою усмішкою. Та усмішка стала немовби дозволом на все, що було потім..

— Та я не мала такого наміру, запевняю тебе, я зовсім не пропонувала себе!

— Це ти так вважаєш! Насправді, щось у тобі казало мені «так»...

Затаєна крапля божевілля, яка щойно у ній прокинулася?

Щодо кави, то вона й справді погодилася одразу. Піднімаючись вузькими похилими вуличками до бульвару Сен-Жермен — священного місця, потім до ресторану «Ле Флор», що на острові Сен-Луї, вони встигли багато що сказати одне одному, зокрема, те, чому вони тут і чому взяли участь у дискусії.

— Я ледве стримався, щоб не вийти зі зали, — сказав Мішель, — усе, що там говорилося, я вже чув раніше!

— Отже, ви шкодуєте, що прийшли?

Але моє кокетування він ігнорує!

Посміхається, не дивлячись на неї, а вона, обернувшись до нього, бачить на його обличчі мережу дрібних зморшок — ознаку веселості, і це їй одразу сподобалося. Потім він бере її за руку, так, немовби своїм запитанням вона дала йому на це дозвіл.

Вона ще може відсунутись, забрати свою руку, але відчуває, що вже потрапила у полон до цього сильного чоловіка, якому її загравання, удавання, манірність, вагання

цілком байдужі: Одразу захотілося обійняти його, але оскільки ініціатива належала не їй, то залишалося лише піддатися йому, усе ще дорікаючи собі, що через її легковажність він може прийняти її за легкодоступну жінку. Цей чоловік, якого вона щойно зустріла, поза всіляким сумнівом, спокусник, для якого слово «бажання» порожнє: він негайно атакує. Хтозна, що він дозволить собі їй запропонувати?

Її уява розгоряється, і вона вже бачить, як без найменшого опору іде з ним до малого готелю, яких багато у цій дільниці міста...

Як тільки вони сіли обабіч круглого столика, під яким їхні ноги злегка торкаються, щоб зберегти хоч якусь дистанцію у стосунках принаймні для самої себе, Маріанна вигадує перешкоду:

— Я не живу в Парижі!

— Я теж, — відповідає він спокійним і буденним тоном. — Я тут випадково, незабаром від'їжджаю.

І в цю мить Маріанна відчула біль. Перший біль любові, яка щойно народилася.

У чорному зошиті під назвою «Без коханого» вже списано близько десяти сторінок, в тому числі кілька закреслених абзаців, які складно прочитати.

У певних місцях почерк видається більш гарячковим. Авторка записів змінила писальний інструмент: пише вже не чорнильною, а синьою кульковою ручкою.

«Чи покохала я його з першого ж погляду? Чи, може, того дня, коли вперше почула його ім'я: Мішель Баньє? То було ім'я незнайомої мені людини, але щось, мабуть, ворухнулося в мені, може, інтуїція підказала, бо я одразу запам'ятала його (як мені здалося згодом, через коротке і знайоме звучання: у Сентонжі, рідному краї моєї родини, багато прізвищ закінчуються на «er» або «i»), майже не виходячи зі свого блаженного стану несвідомості.

Перше, ніж відчуєш себе закоханою, так само, як відчуваєш хворобу, коли ще не сподіваєшся чогось від цього

чоловіка, не варто переживати, чогось боятися; твоє життя минатиме у безневинному спокої.

У той час я жила у великому місті на Півночі, куди поїхала з чоловіком, учителем історії, до того, як ми розлучилися. У мене там з'явилися друзі, я стала активісткою різних громадських організацій, проте — може, через туманний клімат? — мене брала за серце нудьга.

І це при тому, що з моїм колишнім чоловіком Тьєрі ми ніколи не сварилися, завжди знаходили компроміс, і в мене не було потреби віддалятися від нього, ба більше — переїжджати в інше місто. Побралися ми дуже молодими, — тоді мені лише вісімнадцять виповнилось; взаємини наші нагадували більше дружбу між братом і сестрою, ніж подружні стосунки. Усе, що я пережила і чим збагатилася, починаючи від підліткового віку, — усе це разом із Тьєрі і завдяки йому. Ми з ним здійснювали короткі подорожі до Італії, Іспанії, Греції, спільно відкривали світ ідей. Він був за фахом істориком і жваво цікавився політикою, читав багато книжок, газет, і про все мав чіткі уявлення...

Я уважно слухала його. Спершу лише, щоб одержати інформацію, не стаючи на чийсь бік, але поступово викувала власну думку про стан суспільства.

Передусім прагнула бути вільною, вирішувати все за себе. Я ненавиділа політичне вербування, привернення до ідей, хоча Тьєрі, бувало, твердив мені: «Якщо ми не об'єднаємось, то нічого не доб'ємося». Тим гірше для мене, добиватимусь сама...

Нас розлучили не політичні чи філософські розбіжності, а бажання кожного децю більше пізнати себе. Може також дізнатися більше про інтимне... Ми були ще такі дитинні, майже відірвані від життя.

Коли я вперше зрадила Тьєрі, то й гадки не мала, що він почав зраджувати мені ще раніше! Тому млявість його реагування, коли дізнався про те, що я вважала зрадою, — я кохалася з одним із його колег — мене здивувала

ї розчарувала. Виявляється, мій чоловік більше мене не ревнує? Отже, він мене не любить.

У той час він залицявся до старшої сестри однієї з його учениць — білявки зі сповільненим мовленням. Ліль — не таке вже й велике місто, щоб чутки в кінцевому підсумку не дійшли до того, хто бажає їх знати.

Саме через зневагу до чуток, а також через байдужість, ми вирішили продовжити жити разом, хоча й спали у різних кімнатах. Це був навіть приємний, якщо не сказати щасливий, період мого життя. Я почала опановувати фах представниці видавництва, розуміючи, що потрібно забезпечити собі можливу майбутню незалежність від чоловіка.

Насправді, я ще не думала про розлучення, але мені було боляче щоразу випрошувати у Тьєррі гроші, якщо у мене виникало бажання, наприклад, купити щось із одягу чи косметики, щоб спокушати інших... Переконання мого чоловіка були достатньо «просунутими», щоб він не вчиняв із цього приводу галасу. Тим не менше, мені було неприємно, що я усім йому зобов'язана, навіть цим зародком свободи, яка врешті-решт перестала бути свободою.

Хто з нас двох запропонував іншому розлучитися? Я щойно познайомилася з Мішелем під час тренінгу, який відбувся у Парижі. Від Ліля до Парижа не так уже й далеко, й я їздила туди більше місяця щодня потягом. Я народилася і виросла в столиці; мені подобалися її чудові краєвиди, обсажені деревами проспекти, численні кав'ярні, щільні натовпи незнайомих людей.

Мій батько, який тоді ще жив, мав трикімнатну квартиру в 15-му окрузі Парижа. Вийшовши на пенсію в Сент-тонжі, здавав її в оренду. Коли дізнався про мій намір розлучитися, то вирішив, згідно зі законом, попередити своїх орендарів, аби вони виселилися, і передав квартиру у моє розпорядження. Я погодилася. Здавалося, все сприяло тому, щоб зблизити мене з цим чоловіком, з яким я познайомилася в Парижі, не надто сподіваючись, що побачу його знову...»